

УДК 336.22 [336.225.2:352]

Г. В. Возняк

кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник
відділу регіональної фінансової політики
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долішнього НАН України», м. Львів

БЮДЖЕТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ЧИННИК СТІЙКОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ: ПРОБЛЕМНО-ОРІЄНТОВНИЙ АНАЛІЗ

В статті систематизовано та проаналізовано сучасні проблеми бюджетного забезпечення розвитку регіонів України. Обґрунтовано, що реалізація регіональної бюджетної політики повинна вибудовуватися із врахуванням викликів, пов'язаних з зміною внутрішніх та зовнішніх умов для розвитку регіонів України. Показано, що виокремлена група проблем бюджетного забезпечення слугуватиме базисом для оцінювання тенденцій формування та реалізації бюджетної політики розвитку регіонів України та дасть змогу сформулювати основні напрями стимулювання їх соціально-економічного розвитку.

Ключові слова: бюджетне забезпечення, регіон, регіональний розвиток, децентралізація, місцеве самоврядування

Voznyak H. BUDGET SUPPORT AS A FACTOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE REGION: PROBLEM-ORIENTED ANALYSIS

The paper systematically analyzes the current problems and the budget provision of regions of Ukraine. Proved that the implementation of the regional budget policy should be built taking into account the challenges related to changing internal and external conditions for the development of regions of Ukraine. It is shown that the examined groups budget funding issues will serve as a basis for evaluating trends shaping and implementing fiscal policy of Ukraine's regions and will help formulate the basic directions of stimulating socio-economic development.

Keywords: budgetary support, region, regional development, decentralization, local government

Започатковані структурні реформи, які покликані відновити поступальне економічне зростання економіки нашої країни та підвищити добробут громадян, забезпечуються ефективністю механізмів бюджетної політики, котра мусить враховувати ряд чинників, які стоять на шляху досягнення збалансованого розвитку території держави, створення можливостей для динамічного зростання кожного регіону на основі унікальної комбінації внутрішніх факторів та умов.

Попри розпочаті реформи (в рамках реалізації стратегії сталого розвитку «Україна - 2020»), на порядку денному й надалі залишається низка проблем у бюджетному забезпеченні фінансової автономії регіонів України, що в свою чергу, потребує окреслення напрямів вдосконалення бюджетної політики. Своєчасність цієї тематики продиктована необхідністю врахування як регіональних інтересів, так і динамічних змін, що відбуваються в соціально-економічному розвитку держави та її регіонів.

Дослідженням проблем регіонального розвитку та механізмів його фінансового забезпечення приділена значна увага відомих вітчизняних на зарубіжних учених-економістів. Так, проблеми децентралізації управління та шляхи зміцнення фінансової та бюджетної стабільності регіонів розроблені в роботах Н. Старостенко[1], В. Харченко[2], Т. Єфименко[3], Ю. Каспрук[4]; проблеми муніципальних запозичень досліджено в працях В. Зайчикової[5], О. Кириленко[6]; теоретичні аспекти реформування бюджетної та податкової системи знайшли своє відображення у працях О. Барановського[7], О. Молдована[8] та ін.

Водночас, результати проведених досліджень доводять, що в умовах нових викликів, які постають

перед нашою країною, актуалізується потреба концентрування зусиль на детальному аналізі проблем бюджетного забезпечення розвитку регіонів та факторів, що її обумовлюють.

Метою статті є аналіз та систематизація проблем бюджетного забезпечення регіонального розвитку в Україні.

В статті наша увага буде прикута до ключових проблем, що виникають в процесі реалізації бюджетної політики розвитку регіонів України та стоять на заваді підвищенню фінансової самодостатності регіонів. Необхідність такого аналізу викликана зміною внутрішніх та зовнішніх умов для розвитку регіонів України впродовж останніх років, а починаючи з 2014 року - ризиками, обумовленими зовнішнім впливом дій Російської Федерації стосовно АРК, м. Севастополя та східних регіонів України тощо.

Проведене дослідження дозволяє виокремити низку факторів, врахування яких є доречним в процесі формування та реалізації ефективної бюджетної політики розвитку регіонів України (рис.1). Окреслимо детальніше проблеми бюджетного забезпечення розвитку регіонів України, обумовлені дією вказаних чинників.

1. Нестабільне інституційне середовище та слабка спроможність регіонів не дозволяє стати рівноправними партнерами «центральної» влади при реалізації регіональної бюджетної політики.

Йдеться про те, що повноваження щодо реалізації регіональної бюджетної політики диверсифіковано між різними інституціями (міністерствами, відомствами тощо). Зазначене призводить до ускладнень прийняття ефективних рішень щодо формування викликів бюджетної політики та

визначення шляхів їх вирішення. Функції органів місцевого самоврядування зводяться, з одного боку, до виконання делегованих повноважень, з іншого – це формування та реалізація власної політики розвитку. Ситуація, що склалася в Україні, насправді, є парадоксальною, позаяк обласні ради, які відповідальні за ухвалення місцевих бюджетів, стратегій регіонального розвитку, тощо насправді виконують, скоріше формальну місію, оскільки готують проекти цих документів не органи обласних рад, а органи виконавчої влади, відповідальні перед урядом, а не перед радою та відповідною громадою. Тому, в цьому аспекті розпочата реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні є своєчасною.

ресурсів; по-друге, відсутні стимули до економічного розвитку підвідомчих територій, оскільки розрив між доходами і видатками, який утворився внаслідок недостатнього обсягу власних надходжень, буде покрито за рахунок трансфертів з вищого бюджету, по - третє, значна частка нецільових дотацій вирівнювання стримує розвиток регіонів та формує патерналістські очікування. Наслідком такої ситуації є низька результативність усієї системи міжбюджетних відносин та відсутність дієвих важелів, які б стимулювали місцеві органи влади до розвитку власних джерел формування фінансових ресурсів. В підсумку така ситуація призвела до послаблення функцій місцевих органів влади щодо формування і виконання місцевих бюджетів та асиметрії бюджетної ресурсозабезпеченості. Тому,



започатковані податково-бюджетні зміни (2010 та особливо 2014 років, якими було скорочено економічно неефективні податки та збори; запроваджено індекс доходної спроможності місцевих бюджетів, відповідно до якого відбувається розподіл трансфертів; надано право самостійно затверджувати місцеві бюджети ще до ухвалення Державного бюджету тощо) покликані зміцнити, насамперед, фінансовий потенціал адміністративних одиниць базового рівня (міста, селища, села) та змінити систему надання трансфертів з державного бюджету.

3. Потреба розмежування фінансових потоків між «центром» і регіонами.

Дана проблема базується на розподілі повноважень, функцій та відповідальності у відповідності до принципів субсидарності, а тому започаткована бюджетна децентралізація є важливим стимулом розвитку регіональної економіки, потребує розробки нових концептуальних підходів до побудови регіональних бюджетів в напрямку підвищення їх впливу на соціально-економічний розвиток території. Світова практика свідчить, що реорганізація бюджетного устрою не обмежується вдосконаленням взаємовідносин між рівнями бюджетної системи, оскільки цього недостатньо для реальної децентралізації прийняття рішень в питаннях формування та виконання місцевих бюджетів, а тому у цьому ракурсі головним напрямом сучасних досліджень повинно стати розмежування фінансових потоків між державою та регіонами.

4. Значне скорочення власних доходів місцевих бюджетів.

Аналіз зведених бюджетів областей України, індикатори якого слугують основою для прогнозування та планування соціально-економічного розвитку регіонів, свідчить про систематичне зниження фінансової автономії органів місцевого самоврядування. Йдеться про те, що власні доходи місцевих бюджетів або доходи, які не враховуються

Рис.1 Бар'єри нарощування фінансової спроможності регіонів

Примітка. Складено автором.

2. Надмірна залежність регіонів від «центру».

Дефіцит власних коштів місцевих бюджетів, недосконалі інструменти горизонтального та вертикального вирівнювання розвитку регіонів в Україні, обмеження повноважень органів місцевого самоврядування на вирішення питань економічного розвитку регіонів та стимулювання пріоритетних напрямів, законодавче врегулювання місцевих податків та зборів тощо, призвели до, так званої, ресурсної залежності «зверху» (за офіційними даними Державної казначейської служби України частка офіційних трансфертів в доходах місцевих бюджетів за останні десять років постійно зростає). Тобто, позаяк органи влади на місцях не мають повної фінансової незалежності, тому виникає потреба у їх додатковому фінансуванні, яке здійснюється за рахунок системи трансфертів.

Цілком очевидно, що трансфертна політика порізному впливає на показники соціально-економічного розвитку: по-перше, місцеві органи влади не несуть суворої відповідальності за неефективне використання отриманих фінансових

при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів та скеровуються на фінансування власних повноважень (донедавна – кошук №2 і починаючи з 2011 року склад їх дещо змінився, про що йтиметься далі), впродовж останніх 10 років демонструють стрімке скорочення обсягів в порівнянні з доходами, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, а це свідчить про те, що органи місцевого самоврядування на місцях виконують, переважно, делеговані повноваження, а отже проблеми бюджетного забезпечення розвитку регіонів тільки загострюються.

Зазначене обумовлюється, в тому числі, успадкованими традиціями постсоціалістичних країн, до яких Україна теж належить, а саме: частка місцевих податків в структурі доходів місцевих бюджетів складає менше 5%, в той час як у Польщі – 12%, Франції – 48,9%, Фінляндії – понад 60%, Швеції – 74%[9]. Іншою вагомою причиною різкого скорочення частки власних доходів в структурі місцевих бюджетів, без сумніву, є виключення з їх складу єдиного податку, збору за першу реєстрацію транспортного засобу та власних надходжень бюджетних установ, які з 2011 року зараховуються до спецфонду місцевих бюджетів.

5. Агресія Росії та непередбачувані видатки на війну зменшують можливості фінансування регіонального розвитку, особливо коли мова йде про капітальні видатки.

В умовах нестабільної економічної ситуації (яка, на превеликий жаль, має місце бути в Україні) роль держави в регулюванні соціально-економічних процесів зростає, при цьому повинні нарощуватись капітальні видатки, позаяк вони є основою вирішення пріоритетних завдань стабілізації економіки.

Зазначимо, що впродовж останніх років (про що йтиметься в наступних частинах дослідження), в переважній більшості, фінансуються лише «захищені» статті витрат, а видатки на економічний розвиток регіонів невинно зменшуються. Інвестиційні проекти, які покликані забезпечити структурні зрушення в економіці, змінити структуру зайнятості тощо, якщо і реалізуються, то лише у сфері будівництва або ремонту соціально значущих об'єктів, таких як комунальна інфраструктура, школи, лікарні тощо. Причому, як свідчить практика, такі капітальні проекти в регіонах, зазвичай, реалізуються без попередньої оцінки їх впливу на простір регіону, його економіку, соціальну сферу, розвиток приватного підприємництва, без дослідження потреб ринку праці та його просторових параметрів тощо.

6. Недосконалість інструментів та відсутність довгострокового бачення реалізації бюджетної політики розвитку регіонів України.

Цей сегмент проблем пов'язаний із недосконалістю традиційних механізмів (інструментів) бюджетного забезпечення розвитку регіонів: субвенції з Державного бюджету, Угоди щодо регіонального розвитку та цільових бюджетних програм і регіональних програм соціально-економічного розвитку. Так, субвенційний механізм фінансування розвитку регіонів (попри певні зрушення в цьому напрямі, як наприклад,

затверджену методику розподілу коштів та підготовки пропозицій щодо фінансування проектів згідно з планом соціально-економічного розвитку об'єднаних територіальних громад[10]) характеризується надмірною непрозорістю та не прогнозованістю в силу «ручного» розподілу бюджетних коштів; угоди, як прогресивний інструмент стимулювання розвитку регіонів через інститут договірних відносин при яких кожна із сторін повинна фінансувати заплановані заходи у чітко визначених обсягах – не набув масового поширення через обмежені обсяги коштів, а фрагментарність інформаційної бази та відсутність єдиного джерела даних щодо запланованих та виконаних заходах програм в розрізі регіонів, не дозволяє судити про ефективність реалізації цільових бюджетних та регіональних програм.

Не виправдовує, також, своєї місії щодо довгострокового фінансування розвитку регіонів запроваджений у 2012 році Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР), який по своїй суті, відповідно до ст. 24-1БКУ, є державною програмою з обсягом прогнозованого доходу не менше 1% від загального фонду Державного бюджету України. Сутність цієї проблеми обумовлюється дією наступних чинників: а) незначними обсягами коштів, що направляються до ДФРР; б) нецільовим використанням бюджетних коштів (в переважній більшості фінансові ресурси ДФРР спрямовуються на розв'язання поточних проблем регіонів, а не на врахування пріоритетів регіонального розвитку); в) не заборону використання коштів на обслуговування боргу місцевих бюджетів, що дещо нівелює роль фонду як прогресивного джерела стимулювання економічної активності на регіональному рівні. Заради справедливості додамо, що починаючи з 2015 року кошти ДФРР використовуються за окремим порядком – відповідно до Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 року, де серед основних напрямів використання є[11]: впровадження проектів співробітництва територіальних громад; заходи з підтримки добровільно об'єднаних територіальних громад; добування об'єктів незавершеного будівництва шляхом фінансування об'єктів з високим ступенем будівельної готовності, що будуть прийняті в експлуатацію у 2015 році; забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб та сімей військовослужбовців – учасників антитерористичної операції; фінансування проектів-переможців Всеукраїнського конкурсу проектів та програм розвитку місцевого самоврядування у 2013-2014 роках. Детальніше про це йтиметься в наступних частинах даного дослідження.

7. Бюджет розвитку не став дієвим інструментом реалізації політики зростання регіонів.

Відповідно до ст. 71 БКУ[12] кошти бюджету розвитку спрямовуються на соціально-економічний розвиток регіонів, виконання інвестиційних програм (проектів); будівництво, капітальний ремонт та реконструкцію об'єктів соціально-культурної сфери і житлово-комунального господарства тощо (рис. 2).

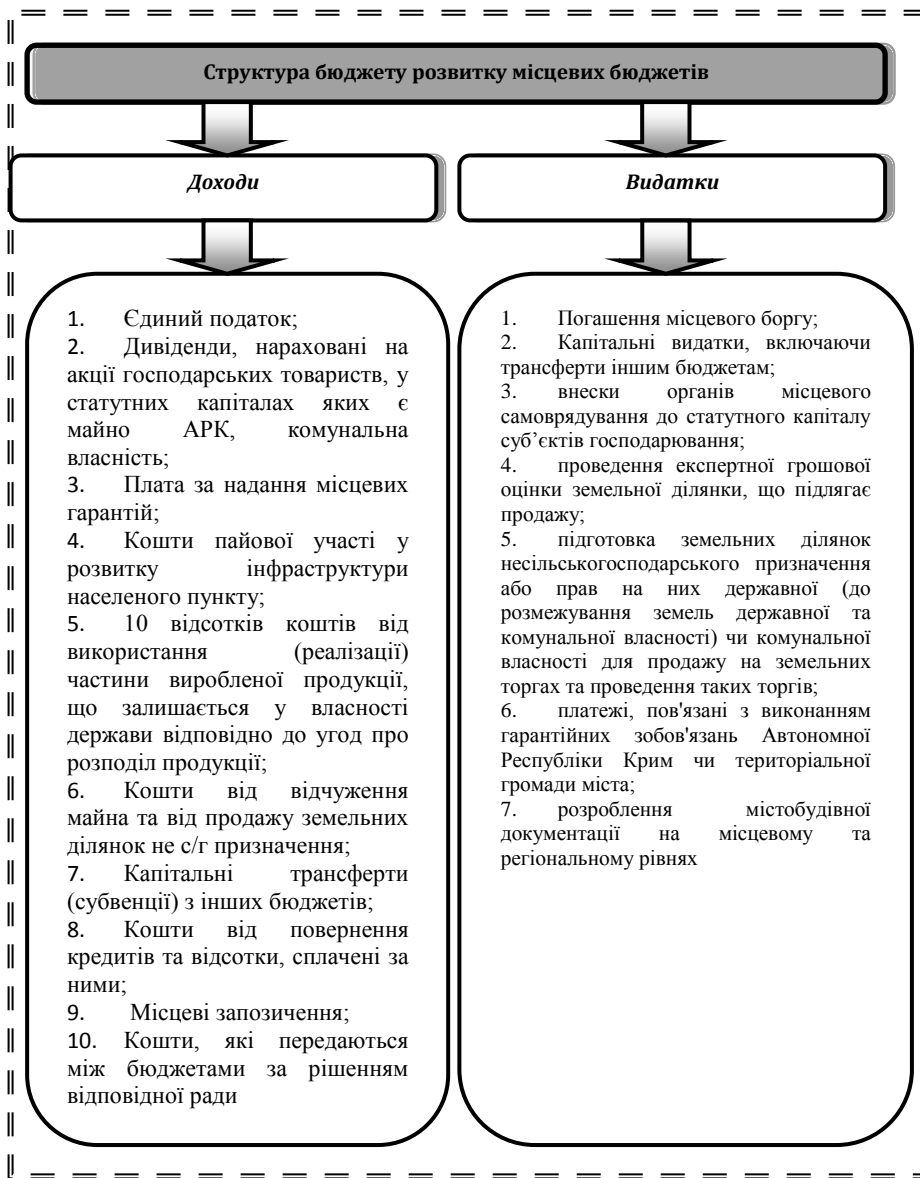


Рис. 2 Структура бюджету розвитку місцевих бюджетів України до 2015р.

Примітка. Складено автором з використанням БКУ: [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>. З 1 січня 2015 року єдиний податок зараховується до загального фонду місцевих бюджетів.

Іншими словами, в БКУ бюджетам розвитку відведена чітка роль – фінансування розвитку, розширеного відтворення і стимулу для зростання економічної активності на рівні громади чи регіону. Натомість, на переконання автора, цей інструмент бюджетної політики економічного зростання територій не «дотягує» до потреб та завдань розвитку в силу того, що: а) в умовах, що склалися в країні, бюджети розвитку місцевих бюджетів перетворилися на інструмент покриття дефіциту місцевого бюджету, шляхом здійснення місцевих запозичень (позаяк залучені органами місцевого самоврядування кошти скеровуються виключно до бюджету розвитку); б) слугує способом освоєння надлишкових бюджетних ресурсів загального фонду, які згідного чинного законодавства, передаються до бюджету розвитку і є його вагомим джерелом наповнення; в) сприяє спрощенню бюджетних процедур при наданні

субвенцій на соціально-економічний розвиток з обласного бюджету бюджетам міст і районів.

Таким чином, і так мізерні обсяги надходжень до бюджетів розвитку місцевих бюджетів (аналіз джерел наповнення та структури видатків проведемо в наступній частині дослідження), спрямовуються в переважній більшості на капітальні видатки, різні ремонти об'єктів соціокультурної сфери тощо, в той час як інвестиції в соціально-економічний розвиток складають менше 1% видатків розвитку. В такій ситуації доводиться констатувати, що такий механізм здійснення бюджетних інвестицій як бюджет розвитку потребує реформування та вдосконалення в силу обмеженості наповнення цього фонду, неефективного механізму використання та контролю за рівнем прибутковості.

8. *Неузгодженість законодавчо-нормативних актів щодо розподілу повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Непрозора управління та нераціональна структура видатків.*

Оскільки найважливішим видатковими повноваженнями області, на сьогоднішній день, є регіональний розвиток, то на цьому аспекті теж варто зупинитися детальніше. Цей спектр проблем пов'язаний із формуванням та фінансуванням видатків місцевих бюджетів, позаяк вони відіграють домінуючу роль в забезпеченні економічного зростання регіонів, віддзеркалюють пріоритети розвитку, впливають на соціальні процеси в країні тощо. Нажаль, існуюча система управління видатками не сприяє забезпеченню відповідного рівня та якості суспільних благ і послуг, в тому числі в силу недосконалого розподілу функцій та повноважень на здійснення видатків між бюджетами різних рівнів (державний-місцевий; обласний – районний – селищний - сільський).

Заради справедливості додамо, що визначення функцій та завдань, які покладаються на органи місцевого самоврядування є наріжним каменем спотикання в багатьох країнах світу. Абсолютно справедливо зазначає О. П. Кириленко: «закріплення видаткових повноважень за органами місцевого самоврядування та за органами центральної влади у

кожній країні здійснюється по-різному, з врахуванням історичних особливостей країн, традицій формування дохідних джерел місцевими органами самоврядування, політики фінансового вирівнювання місцевих бюджетів»[6]. Та, попри існування труднощів в розв'язанні зазначених завдань, більшість розвинених країн давно визначилися із повноваженнями місцевого самоврядування та сферами обслуговування, які максимально наближені до споживача суспільних послуг.

Що ж стосується України, то розмежування державних та місцевих видатків, завдань та функцій центральних і місцевих органів влади розпочалися із запровадження інституту місцевого самоврядування (1992 рік)[13]. Місцеві ради було виведено із складу державної влади; запроваджено перелік повноважень органів місцевого самоврядування, делегованих державою, та також було виділено під це джерела фінансування. Тобто цим законом було сформовано ґрунт для формування фінансової бази делегованих повноважень. Пізніше, в 1997 році, ратифікована ВРУ Європейська Хартія про місцеве самоврядування зобов'язала державу Україна розмежувати видатки центральних і місцевих органів влади[14]. Чергові, радикальні зміни, які торкнулися механізмів фінансування видатків за принципом субсидіарності, припали на 2001 та 2010 роки і пов'язані із ухваленням БКУ. Так, на законодавчому рівні були встановлені принципи розмежування та перелік видатків, закріплених за кожним рівнем місцевих бюджетів; розрахунок видатків відбувався на основі нормативу бюджетної забезпеченості на одного мешканця чи споживача суспільних послуг, а трансфертне фінансування - тільки на формульній основі.

Попри запровадження реформи державних фінансів (2014 рік), існуючому механізму видатків місцевих бюджетів й надалі притаманна низка недоліків, які потребують усунення. Насамперед, найважливішою вадою є неможливість достовірно оцінити ефективність видатків. Нецільове витрачання коштів з місцевих бюджетів продовжує мати місце, а недосконалий механізм фінансування делегованих повноважень й надалі зберігається. Причина цього – недосконалість чинного законодавства, яке, на думку багатьох фахівців і політиків, допускає нерациональний розподіл повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування: сучасна модель взаємовідносин «регіон – центр» не досить вдало узгоджена із загальною концепцією організації державної влади, закріпленою Конституцією України; взаємозв'язок органів виконавчої влади та місцевого самоврядування з нинішньою моделлю міжбюджетних відносин дещо застарів і стримує соціально-економічний розвиток регіонів, а діюча система міжбюджетних відносин не сприяє утворенню необхідних стимулів у регіональній й місцевій владі по забезпеченню належного управління бюджетами і проведенню економічної політики, спрямованої на стимулювання ділової активності, розвитку конкуренції тощо. Саме тому сьогодні на порядку денному - питання забезпечення

узгодження чіткого переліку повноважень органів місцевого самоврядування та відповідний закріплений обсяг фінансових ресурсів, інакше їх невідповідність породжуватиме ризики невиконання делегованих функцій, погіршення якості надання суспільних послуг та надмірної зарегульованості розподілу бюджетних коштів.

9. Низький рівень використання міськими радами можливостей зовнішніх запозичень.

В сучасних умовах ринок місцевих запозичень в Україні знаходиться на етапі свого становлення, в той час як в ринкових економіках використання боргових інструментів (до яких відносять місцеві позики) та прямі залучення кредитних ресурсів для реалізації стратегій розвитку, набули широкого застосування, позаяк є вагомим інструментом фінансування регіонального розвитку. За умови ефективного управління, місцеві запозичення дозволяють приймати децентралізовані рішення у сфері фінансування місцевих інвестицій, мобілізувати додаткові ресурси для задоволення потреб у фінансуванні капітальних видатків тощо. Використання таких інструментів ринку боргових зобов'язань вмотивовано досягненням наступних цілей: залучення фінансових ресурсів для реалізації інвестиційних програм, які мають виключно місцеве значення, проте виконання яких є критичним для функціонування громади; залучення додаткових фінансових ресурсів; задоволення нагальних потреб місцевих органів влади або територіальних утворень у грошових коштах в очікуванні майбутніх надходжень; скорочення чи покриття дефіциту місцевого бюджету; погашення існуючих зобов'язань (випущених раніше МЦП); реалізація позабюджетних цілей. В цьому ключі, наразі не доводиться говорити про системність та ефективність цього сегменту фінансового ринку в Україні, а тому розширення умов та гарантій бюджетів міст стосовно здійснення зовнішніх запозичень є важливим напрямом подальшого реформування бюджетної політики.

Таким чином, визначення ключових проблем бюджетного забезпечення розвитку регіонів України слугуватиме підґрунтям для проведення подальшого аналізу та оцінювання тенденцій формування та реалізації бюджетної політики розвитку, що в майбутньому дасть змогу сформувати основні напрями та умови стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України. Саме ці питання і будуть предметом подальших розвідок.

Список використаних джерел

1. Старостенко Н. Методичні підходи до оцінки фінансової стійкості бюджету міста / Н. Старостенко // *Економіка України*. – 2005. - №9. – С. 38-47.
2. Харченко В. А. Бюджет и его влияние на реализацию программы социально-экономического развития региона / В. А. Харченко // *Економіка. Фінанси. Право*. – 2008. - №2. – С. 9-13.
3. Єфименко Т. І. Актуальні питання сучасних стратегій реформування податкових систем / Єфименко Т. // *Фінанси України*. - 2014. - №1 С.105-122
4. Каспрук Ю. В. Вплив ресурсів місцевого бюджету на темпи економічного зростання області / Ю. В. Каспрук // *Регіональна економіка*. – 2008. - №4. – С. 38-44.

5. Зайчикова В. В. Теоретичні та практичні проблеми управління муніципальними запозиченнями [Текст] / В. Зайчикова // *Фінанси України*. - 2007. - №1. - С. 36-42
6. Кириленко О.П. Боргова політика органів місцевого самоврядування / О. Кириленко // *Вісник Тернопільського національного економічного університету – Тернопіль : Економічна думка*, 2008. – Вип.5.- 153-158
7. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) / Барановський О. І. //.- Київ .- Київ.нац.торг-екон.ун-т.2004. – 759 с.
8. Молдован О.О. Стратегічні пріоритети реформування податкової системи України / О. Молдован // *Стратегічні пріоритети*. – 2014.- №1(30). – С.32-40
9. Бюджетний процес і міжбюджетні відносини на рівні місцевих бюджетів району: Навч. посібник. Мод.4 /С.І. Мелник, В. Серск, С.Ільїних та ін.. К.:Міленіум, 2003. – 336 с.
10. Постанова КМУ від 16.03.2016р. «Деякі питання надання субвенції з Державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад»[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248909733>
11. У 2015 році кошти Державного фонду регіонального розвитку використовуватимуться за окремим порядком http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=248000004
12. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс] - Режи доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page>
13. Закон України 07.12.1990 № 533-XII «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/533-12>
14. Європейська Хартія про місцеве самоврядування. – Страсбург, Рада Європи, 15.10.1985. Ратифікована Законом 452/97-ВР від 15.07.1997 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_036
4. Kaspruk, Yu. V. (2008) Vplyv resursiv mistsevoho biudzhetu na tempy ekonomichnoho zrostantia oblasti [The impact of local budget resources on economic growth of the region]. *Rehionalna ekonomika - Regional Economy*, 4, pp. 38-44.
5. Zaichykova, V. V. (2007). Teoretychni ta praktychni problemy upravlinnia munitsypalnymi zapozychenniamy [Theoretical and practical problems of municipal borrowing]. *Finansy Ukrainy - Finance Ukraine*, 1, pp. 36-42.
6. Kyrylenko, O. P. (2008). Borhova polityka orhaniv mistsevoho samovriaduvannia [Debt policies of local governments]. *Visnyk TNEU*, 5, pp. 153-158.
7. Baranovskyi, O. I. (2004). Finansova bezpeka v Ukraini (metodolohiia otsinky ta mekhanizmy zabezpechennia) [Financial security in Ukraine (assessment methodology and tools required)]. Kyiv: KNTEU.
8. Moldovan, O. O. (2014). Stratehichni priorytety reformuvannia podatkovoi systemy Ukrainy [Strategic priorities for reforming the tax system of Ukraine]. *Stratehichni priorytety - Strategic priorities*, 1 (30), pp. 32-40.
9. Melnyk S.I., Sersk V., Ilinykh S. ta in. Biudzhetni protses i mizhbudzhetni vidnosyny na rivni mistsevyykh biudzhativ raionu [The budget process and intergovernmental relations at the local district budgets]. Kyiv: Milenium, 336 p.
10. Cabinet of Ministers of Ukraine (2016). Deiaiki pytannia nadannia subventsii z Derzhavnoho biudzhetu mistsevym biudzhetam na formuvannia infrastruktury ob'iednanykh terytorialnykh hromad [Some issues provide subventions from the state budget to local budgets for the formation of joint infrastructure of communities]. Resolution on 2016, March 16. Retrieved from <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248909733>
11. U 2015 rotsi koshty Derzhavnoho fondu rehionalnoho rozvytku vykorystovuvatymutsia za okremym poriadkom [In 2015, funds from the State Regional Development Fund used a separate procedure]. Retrieved from http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=248000004
12. Supreme Council of Ukraine (2010). *Biudzhetni kodeks Ukrainy [Budget Code of Ukraine]*. (Adopted on 2010, July 08, 2456-VI). Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page>
13. Supreme Council of Ukraine (1990). Pro mistsevi Rady narodnykh deputativ ta mistseve i rehionalne samovriaduvannia [On the local councils of deputies and local and regional authorities]. Law of Ukraine, adopted on 1990, December 07, 533-XII. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy – The Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/533-12\[in Ukrainian\]](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/533-12[in%20Ukrainian]).
14. Ievropeiska Khartiia pro mistseve samovriaduvannia [The European Charter of Local Self-Government]. – Strasburh, Rada Yevropy, 15.10.1985. Ratyfikovana Zakonom 452/97-VR vid 15.07.1997 r. Retrieved from: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_036

References

1. Starostenko, N. (2005). Metodychni pidkhody do otsinky finansovoi stiikosti biudzhetu mista [Methodological approaches to assessing the financial sustainability of the city budget]. *Ekonomika Ukrainy - Ukraine economy*, 9, pp. 38-47.
2. Kharchenko, V. A. (2008). Biudzhets i ego vliianie na realizatsiiu programmy sotsialno-ekonomicheskogo razvitiia regiona [Budget and its impact on the implementation of socio-economic development of the region]. *Ekonomika. Finansy. Pravo – Economy. Finances. Right*, 2, pp. 9-13.
3. Yefymenko, T. I. (2014) Aktualni pytannia suchasnykh stratehii reformuvannia podatkovykh system [Current issues of modern tax systems reform strategies]. *Finansy Ukrainy - Finance Ukraine*, 1, pp. 105-122.